

ТОВАРОЗНАВЧА ЕКСПЕРТИЗА ЯК ДОКАЗ У МАЙНОВИХ СПОРАХ: ПРАВОВІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

УДК 343.23:658.5

DOI <https://doi.org/10.32782/ehrlichsjournal-2026-16.02>

АЛЬОНА БІЛА

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
за спеціальністю D8 «Право»*

**Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»,
адвокат та керівник Адвокатського бюро «Альони Білої»,
старший викладач кафедри права**

ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

alyona.bila@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8271-8539

Анотація. Стаття присвячена комплексному дослідженню товарознавчої експертизи як доказу у майнових спорах, зокрема її правової природи, процесуальних засад, методології проведення та практичних аспектів застосування у судовій практиці. Проаналізовано актуальність проблеми у зв'язку зі стрімким розвитком ринкових відносин, ускладненням майнових спорів та необхідністю об'єктивного встановлення характеристик майна, включно з його якістю, кількістю, характеристиками та ринковою вартістю. Розглянуто сучасні нормативно-правові акти України, зокрема Закон України «Про судову експертизу» та Цивільний процесуальний кодекс України, що визначають правові підстави призначення та проведення експертизи, а також їхній зв'язок із судовою практикою. Особлива увага приділена міждисциплінарному підходу, який поєднує юридичні знання з економічними та товарознавчими методами оцінки майна, що підвищує доказову силу висновків експерта. Аналіз судової практики виявив проблемні аспекти застосування товарознавчої експертизи, зокрема некоректне формулювання експертного завдання, недостатнє обґрунтування методики, використання застарілих підходів і недостатню кваліфікацію окремих експертів. Автором обґрунтовано необхідність підвищення стандартів проведення експертиз, уніфікації методик оцінки майна та посилення контролю за кваліфікацією експертів. Отримані результати свідчать, що товарознавча експертиза є ефективним і незамінним інструментом доказування у майнових спорах, а забезпечення належного процесуального оформлення, методологічної обґрунтованості та міждисциплінарного підходу сприяє підвищенню об'єктивності судових рішень та доказової сили експертних висновків. Стаття має практичне значення для суддів, адвокатів, експертів та науковців, що працюють у сфері цивільного та господарського права.

Ключові слова: товарознавча експертиза, майновий спір, доказ, ринкова вартість майна, оцінка майна, судова експертиза, методологія експертизи, процесуальні засади, міждисциплінарний підхід, судова практика.

COMMODITY EXPERTISE AS EVIDENCE IN PROPERTY DISPUTES: LEGAL AND PRACTICAL ASPECTS

UDC 343.23:658.5

DOI <https://doi.org/10.32782/ehrlichsjournal-2026-16.02>

ALONA BILA

PhD Candidate in Law specialty D8 “Law”

Dnipro University of Technology,

Attorney and Head of the Law Office “Alona Bila”,

Senior Lecturer at the Department of Law

Educational and Scientific Institute of the

Private Higher Educational Institution “Dnipro Humanitarian University”

alyona.bila@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8271-8539

Abstract. The article is devoted to a comprehensive study of commodity expertise as evidence in property disputes, focusing on its legal nature, procedural principles, methodology, and practical aspects of application in judicial practice. The relevance of the problem is analyzed in connection with the rapid development of market relations, increasing complexity of property disputes, and the necessity to objectively establish the characteristics of property, including quality, quantity, features, and market value. Current Ukrainian legal regulations, including the Law of Ukraine “On Forensic Expertise” and the Civil Procedure Code of Ukraine, which determine the legal basis for appointing and conducting expertise and their interaction with judicial practice, are examined. Particular attention is paid to an interdisciplinary approach combining legal knowledge with economic and commodity assessment methods, which enhances the evidentiary value of expert conclusions. Analysis of judicial practice revealed problematic aspects in the application of commodity expertise, such as incorrect formulation of expert assignments, insufficient methodological justification, use of outdated approaches, and insufficient qualification of some experts. The author substantiates the need to improve standards for conducting expert examinations, unify property assessment methodologies, and strengthen control over experts’ qualifications. The results indicate that commodity expertise is an effective and indispensable tool of evidence in property disputes, and ensuring proper procedural documentation, methodological justification, and interdisciplinary approach contributes to increasing the objectivity of court decisions and the evidentiary weight of expert opinions. The article is of practical importance for judges, lawyers, experts, and scholars working in civil and commercial law.

Key words: commodity expertise, property dispute, evidence, market value of property, property assessment, forensic expertise, methodology of expertise, procedural principles, interdisciplinary approach, judicial practice.

Постановка проблеми та її актуальність. Майнові спори у цивільному та господарському праві охоплюють широкий спектр правовідносин, пов’язаних з визначенням наявності, стану, якості, кількості та вартості майна. У таких спорах сторони часто не можуть надати достатніх доказів, що підтверджують їхні вимоги або заперечення, оскільки деякі обставини виходять за межі загальних знань і потребують спеціальних знань у галузі товарознавства, оцінки майна та економіки. У цьому контексті товарознавча експертиза стає одним із ключових інструментів доказування, дозволяючи об’єктивно встановити характеристики майна, що є предметом спору, та його ринкову вартість.

Актуальність проблеми підтверджується практикою українських судів, де питання щодо допустимості, належності та доказового значення висновків товарознавчих експертиз часто стають предметом судових розглядів. Зважаючи на стрімкий розвиток ринкових відносин та ускладнення майнових відносин, не досить дослідженою лишається правова природа товарознавчої експертизи та механізми її застосування як доказу у судовому процесі.

Особливо важливим є аналіз того, як суди оцінюють висновки експертів у спорах щодо встановлення вартості майна, його якості або відповідності стандартам, а також яких методологічних підходів дотримуються експерти під час проведення дослідження.

Оцінка ступеня наукової розробки проблеми. Питання застосування товарознавчої експертизи у судовій практиці розглядалося у працях низки українських науковців (таких як О. В. Дзюбіна,

Л. А. Соловніченко, Д. Ю. Сердеда), які досліджували методологічні підходи до оцінки майна та роль експертизи у цивільному та господарському процесі. Також у наукових публікаціях розглядаються загальні питання судової експертизи, включаючи критерії допустимості, належності та доказового значення висновків експертів.

Проте низка аспектів залишаються не досить висвітленими: межі допустимості та належності товарознавчої експертизи у конкретних категоріях майнових спорів; особливості оцінки ринкової вартості майна з використанням міждисциплінарних підходів, поєднуючи товарознавчі та економічні методи.

Практичні проблеми взаємодії судів та експертів, зокрема щодо складання експертного завдання, обґрунтування висновку та документального оформлення результатів експертизи.

Ця стаття присвячена аналізу саме цих питань, спираючись на сучасну законодавчу базу та практику українських судів.

Мета дослідження. Метою цього дослідження є комплексне вивчення товарознавчої експертизи як доказу у майнових спорах із визначенням її правових підстав, методологічних проблем та практичних наслідків застосування.

Завдання дослідження. Для реалізації поставленої мети визначено такі конкретні завдання: проаналізувати правову природу товарознавчої експертизи та її предмет у судовому процесі; визначити нормативно-правові засади призначення та проведення товарознавчої експертизи у майнових спорах, включно із положеннями Цивільного процесуального кодексу України та Закону України «Про судову експертизу»; дослідити особливості складання експертного завдання та методології проведення товарознавчої експертизи, що впливають на її доказову силу; проаналізувати судову практику щодо оцінки та використання висновків товарознавчої експертизи у спорах про майно; розробити пропозиції щодо підвищення ефективності застосування товарознавчої експертизи як доказу у майнових спорах.

Методологія дослідження. Методологічна база дослідження ґрунтується на формально-юридичному аналізі, який дозволяє виявити відповідність висновків експертизи вимогам законодавства; компаративному методі, що дає змогу порівняти українську та зарубіжну практику; та системному підході, який забезпечує комплексну оцінку взаємозв'язку законодавства, судової практики та методології експертного дослідження.

Особливою новизною є міждисциплінарне поєднання юридичного аналізу з економічними та товарознавчими методами оцінки майна, що дозволяє точніше визначати ринкову вартість предмета спору.

Виклад основного матеріалу. Товарознавча експертиза, безумовно, є одним із ключових видів судової експертизи, яка спрямована на встановлення фактичних характеристик товарів та майна, що перебуває у центрі цивільних або господарських спорів, і, як відомо, її основними завданнями є визначення якості, кількості, вартості, відповідності стандартам і нормативам, а також встановлення відповідності об'єкта певній категорії або класифікації товарів. Згідно з положеннями Закону України «Про судову експертизу», предметом експертизи можуть бути не лише матеріальні об'єкти, а й документи та інформаційні ресурси, які містять дані про фізичні, технічні, хімічні та якісні характеристики майна, що, власне, дає експертам можливість здійснювати комплексний аналіз об'єктів спору та надавати суду обґрунтовану оцінку їхніх властивостей, включно зі споживчими та економічними показниками [1]. Таким чином, товарознавча експертиза виступає міждисциплінарним інструментом, оскільки поєднує юридичні знання із практичними навичками оцінки майна та економічними методами визначення його вартості, що особливо важливо у випадках, коли предмет спору не може бути оцінений без спеціальної компетенції.

Водночас процесуальні засади призначення товарознавчої експертизи визначені ст. 106 Цивільного процесуального кодексу України, згідно з якою експертизу призначає суд або за власною ініціативою, або за клопотанням сторін, коли для з'ясування обставин, що входять до предмета доказування, необхідні спеціальні знання [1]. При цьому висновок експерта є, як правило, джерелом доказів, проте його оцінка здійснюється виключно у сукупності з іншими доказами відповідно до принципу вільної оцінки доказів, встановленого ст. 86 Цивільного процесуального кодексу України [1]. Варто зазначити, що сторони мають право подавати власні експертні висновки, проте суд оцінює їх у контексті всього доказового матеріалу, беручи до уваги обґрунтованість методики дослідження, повноту та точність експертного завдання,

а також кваліфікацію та практичний досвід експерта, що підтверджує можливість здійснити достовірну оцінку майна. Як показує практика, наявність самого експертного висновку, без сумніву, не є гарантією його визнання судом, і, що важливо, відсутність чіткої методологічної обґрунтованості або неповне формулювання експертного завдання може призвести до необхідності проведення додаткової експертизи, що, своєю чергою, уповільнює судовий процес та підвищує ризик спірності висновку.

Практика господарських судів підтверджує, що суди додатково вимагають від експертів певного рівня формально-процесуального оформлення висновків; зокрема, у рішенні № 910/12260/23 суд зазначив, що у висновку має бути чітко зазначено, хто, коли й на якій підставі проводив експертизу, які матеріали були використані, а також інші процесуально значущі обставини, що впливають на доказову цінність такого висновку. Водночас суд зазначив, що висновок експерта не має заздалегідь встановленої сили, і його відхилення судом повинно бути мотивоване в ухвалі або рішенні [3].

З огляду на зазначене варто підкреслити, що сторони процесу мають право ініціювати проведення власної судової експертизи, однак суд оцінює ці матеріали в контексті повного доказового комплексу, звертаючи увагу не лише на обґрунтованість методики, але й на відповідність висновку предмету спору та дотримання процесуальних вимог. Аналіз спеціальної літератури та практики проведення таких досліджень свідчить, що товарознавча експертиза є міждисциплінарним явищем, оскільки поряд із юридичними аспектами включає застосування економічних підходів, які дозволяють встановити ринкову вартість майна на задану дату (як у випадках ретроспективної оцінки), що, своєю чергою, підсилює доказову силу експертного висновку [4].

Особливу увагу варто приділити міждисциплінарному підходу, який застосовується у процесі визначення ринкової вартості майна, оскільки у майнових спорах це питання часто є ключовим для вирішення спору. Для належної оцінки необхідно поєднувати, по-перше, товарознавчі знання, що дозволяють встановити якість, характеристики та відповідність майна стандартам, і по-друге, економічні методи визначення вартості, включно з аналогічною оцінкою, дисконтованою вартістю та сучасними експертними методиками, які дають змогу розрахувати реальну ринкову вартість об'єкта на конкретну дату; правовий компонент, що включає дотримання процедурних вимог та правильне документальне оформлення висновку, забезпечує його належну доказову силу. Тільки інтеграція цих компонентів дозволяє надати експертному висновку досить високий рівень обґрунтованості та переконливості для суду [5].

Не менш важливо зазначити, що аналіз судової практики свідчить про певні проблеми, які значною мірою впливають на ефективність використання товарознавчої експертизи у майнових спорах. Зокрема, досить часто експертне завдання формулюється некоректно або не досить чітко, що, як наслідок, призводить до неповних або невизначених висновків експерта; також суди стикаються із ситуаціями, коли методика дослідження не має достатнього обґрунтування або використовуються застарілі підходи до визначення вартості майна; крім того, окремі експерти не мають спеціальної кваліфікації або практичного досвіду у відповідній галузі, що безпосередньо підриває надійність висновків. Не менш важливо й те, що документальне оформлення результатів експертизи часто є не досить деталізованим, що ускладнює оцінку доказової сили та інтерпретацію висновків судом. Усі ці фактори, як показує практика, значною мірою зменшують ефективність використання товарознавчої експертизи у процесі вирішення майнових спорів, а тому підкреслюють необхідність підвищення стандартів проведення експертиз, впровадження уніфікованих методик та посилення контролю за кваліфікацією експертів.

Таким чином, можна стверджувати, що товарознавча експертиза є надзвичайно важливим інструментом доказування у майнових спорах, який, з одного боку, дозволяє встановлювати об'єктивні характеристики майна та його ринкову вартість, а з іншого – вимагає чіткого дотримання процесуальних норм, методологічного обґрунтування та міждисциплінарного підходу для забезпечення максимальної доказової сили висновків.

Висновки. Проведене дослідження підтверджує, що товарознавча експертиза є ключовим інструментом доказування у майнових спорах, оскільки дозволяє об'єктивно визначати якість, кількість, характеристики та ринкову вартість майна. Вона забезпечує суду науково обґрунтовану оцінку об'єктів спору та сприяє встановленню істини у процесі розгляду цивільних і господарських справ, що особливо важливо у складних майнових правовідносинах, де сторони не можуть самостійно надати повні докази.

Аналіз законодавчої бази України засвідчує, що правові підстави призначення та проведення експертизи визначені чітко, однак методологічні аспекти її застосування залишаються не досить

врегульованими. Це зумовлює необхідність міждисциплінарного підходу, що поєднує юридичні, економічні та товарознавчі методи оцінки майна для підвищення доказової сили висновків.

Вивчення судової практики демонструє, що доказова значущість товарознавчої експертизи залежить від правильного складання експертного завдання, обґрунтованості методики дослідження та належного документального оформлення висновку. Суд оцінює експертні висновки у сукупності з іншими доказами відповідно до принципу вільної оцінки доказів, що дозволяє забезпечити комплексну й об'єктивну оцінку обставин спору.

Дослідження виявило низку проблем, які знижують ефективність застосування товарознавчої експертизи, серед яких – некоректне формулювання експертного завдання, недостатнє обґрунтування методики визначення вартості майна, використання застарілих підходів та недостатня кваліфікація експертів. Усунення цих проблем вимагає підвищення стандартів проведення експертиз, впровадження уніфікованих методик і посилення контролю за професійною підготовкою фахівців.

Таким чином, товарознавча експертиза є незамінним інструментом доказування у майнових спорах, який дозволяє встановлювати об'єктивні характеристики майна та його ринкову вартість. Забезпечення належного процесуального оформлення, методологічної обґрунтованості та міждисциплінарного підходу сприяє підвищенню доказової сили експертних висновків і зміцнює об'єктивність судових рішень.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. Про судову експертизу : Закон України від 23.02.1994 № 3325-XII [in Ukrainian]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3325-14#Text> (дата звернення: 20.01.2026).

2. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV [in Ukrainian]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 20.01.2026).

3. Рішення Господарського суду м. Києва № 910/12260/23 від 15.08.2024 р [in Ukrainian]. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/121500691/> (дата звернення: 22.01.2026).

4. Diachuk S. O. Consideration of Retrospectivity in Judicial Commodity Expertise. *Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs*. 2025. № 2 [in Ukrainian]. URL: <https://visnyk.univd.edu.ua/index.php/VNUAF/article/view/953> (дата звернення: 22.01.2026).

5. Solovnichenko L. A., Serdeda D.Yu. Determination of the Market Value for Goods in the Process of Forensic Commodity Expertise. *Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs*. 2024. № 1 [in Ukrainian]. URL: <https://visnyk.univd.edu.ua/index.php/VNUAF/article/view/829> (дата звернення: 22.01.2026).

REFERENCES

1. Pro sudovu ekspertyzu: Zakon Ukrainy vid 23.02.1994 № 3325 XII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3325-14#Text> (Last accessed: 20.01.2026) [in Ukrainian].

2. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Kodeks Ukrainy vid 18.03.2004 № 1618. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (Last accessed: 20.01.2026) [in Ukrainian].

3. Rishennia Hospodarskoho sudu m. Kyieva № 910/12260/23 vid 15.08.2024 r. Retrieved from: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/121500691/> (Last accessed: 22.01.2026) [in Ukrainian].

4. Dyachuk S. O. (2025). Consideration of Retrospectivity in Judicial Commodity Expertise. *Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs*. № 2. Retrieved from: <https://visnyk.univd.edu.ua/index.php/VNUAF/article/view/953> (Last accessed: 22.01.2026) [in English].

5. Solovnichenko L. A., Serdeda D.Yu. (2024). Determination of the Market Value for Goods in the Process of Forensic Commodity Expertise. *Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs*. № 1. Retrieved from: <https://visnyk.univd.edu.ua/index.php/VNUAF/article/view/829> (Last accessed: 22.01.2026) [in English].

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 22.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 11.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 05.05.2026